ДУЧИНСЬКА Н.І.

д-р екон. наук, проф.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010

E-mail: nduchinska@i.ua

ORCID: 0000-0001-8296-0424

ОСАУЛ А.О.

старший викладач,

Запорізький національний університет

вул Жуковського, 66, м. Запоріжжя, 69600

E-mail: alinaosaul@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8296-1123

ФОМІШИН С.В.

к.е.н., професор

Голова Херсонського обласного осередку

Всеукраїнської громадської організації

«Українська Асоціація економістів-міжнародників»

E-mail: sergfomi@rambler.ru

ORCID: 0000-0003-1711-3880

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА І СПОЖИВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність. Суспільне відтворення кожної країни є взаємопов'язаним між собою в умовах глобалізації ринків. Екологізація виробництва і споживання формує основи для створення екологічно безпечного середовища існування людини і її життєдіяльності в окремій державі та у світі в цілому. З'являються нові проблеми і напрямки екологізації виробництва і споживання в умовах впливу глобальних процесів, що потребують аналізу і визначають актуальність дослідження.

Мета та завдання. Метою статті є дослідження взаємовпливу екологізації виробництва і споживання в умовах глобалізації. З'ясовано суть екологізації, її напрями у виробництві і споживанні, вплив глобальних процесів на необхідність екологізації.

Результати. У статті виділено основні екологічні проблеми України, що полягають у забрудненні води і повітря, ґрунту, втраті родючості ґрунтів, наявності значної кількості відходів на сміттєзвалищах, що не переробляються і не утилізуються.

Екологізація виробництва і споживання є нагальною потребою для розвитку внутрішнього і зовнішніх ринків. Вона пов'язана з еколого-орієнтованим розвитком підприємств і являє собою комплекс інноваційних змін у технічній і технологічній діяльності, що сприяє забезпеченню екологічно та економічної ефективності підприємств.

Досліджено, що серед форм державної допомоги підприємствам з метою зменшення їх негативного впливу на навколишнє середовище в країнах ЄС, особливе місце надано пільгам на сплату екологічного податку. Проаналізовано питому вагу зазначеного податку в державному і місцевому бюджетах України і з'ясовано відсутність його стримуючого впливу на порушників екологічного законодавства та стимулювання виробників, які дбають про чисте довкілля.

Зазначено взаємовплив і взаємозалежність екологізації виробництва і споживання, двоїстий вплив на споживання глобальних процесів: через розширення споживання екологічно чистих товарів та послуг і порушення безпеки споживання низько доходних категорій населення шляхом пропозиції дешевих екологічно небезпечних товарів як вітчизняного виробництва, так і імпортованих.

Проаналізовано зростання зовнішнього попиту на продукцію вітчизняних агропромислових виробників, що застосовують екологічну сертифікацію та екологічне маркування для гарантії безпечності їхньої продукції і просування на ринки ЄС, здійснення державних закупівель. Відмічено значення реклами та інших маркетингових заходів підприємств з метою формування екологічно свідомих споживачів і зростання їх попиту на екологічно безпечну продукцію.

Висновки. Зростання рівнів екологічної культури та освіти, доходів населення і ємності ринків екологічно чистої продукції, зростаючий попит на дорожчі, але безпечні для здоров'я промислові і сільськогосподарські товари, зміна структури споживання населення спонукають активізувати спільні

зусилля на національному та міжнародному рівнях до виробництва і споживання екологічно чистих товарів. Екологізація діяльності вітчизняних виробників продукції сприятиме відтворенню чистої екосистеми в Україні, насиченню внутрішнього і глобальних ринків екологічно безпечними товарами вітчизняного виробництва. Провідна роль у стимулюванні екологізації суспільного відтворення відводиться державі, яка може використати для цього прямі і опосередковані методи впливу.

Ключові слова: екологізація виробництва, екологізація споживання, глобалізація ринків, екологічний податок.

DUCHYNSKA N.I.

Dr.Sc. (Economics), Prof.

Oles Honchar Dnipro National University

Haharin av., 72, Dnipro, Ukraine

E-mail: nduchinska@i.ua

ORCID: 0000-0001-8296-0424

OSAUL A.O.

Senior lecturer

Zaporizhzhia national university

Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

E-mail: alinaosaul@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8296-1123

FOMISHYN S.V.

PhD (Economics), Prof.

Head of Kherson regional branch

All-Ukrainian public organization

"Ukrainian Association of International Economics"

E-mail: sergfomi@rambler.ru

ORCID: 0000-0003-1711-3880

ENVIRONMENTALIZATION OF PRODUCTION AND CONSUMPTION AMID GLOBALIZATION

Topicality. National reproduction processes are interconnected amid markets' globalization. The environmentalization of production and consumption forms the basis for the creation of an environmentally safe environment of human existence and its livelihoods in a country and in the world as a whole. There are new problems and trends of production and consumption environmentalization amid global process' impact that require further analysis and determine the relevance of the study

Aim and tasks. The aim of the article is to study the mutual influence of production and consumption environmentalization amid globalizations. The essence of environmentalization, its production and consumption trends, global processes' impact on environmentalization have been found out.

Research results. The main environmental problems of Ukraine have been figured out in the article, i.e. water, air and soil pollution, fertility fall, significant amount of untreated and not recycled wastes at land fills

Production and consumption environmentalization are an urgent issue for the development of internal and external markets. It is related to the environmental-biased businesses' development. It is a set of innovative changes in businesses' technical and technological activity, which contributes to the environmentally friendly and economically efficient business outcomes.

It has been studied that among the forms of public assistance to businesses aimed to reduce their negative environmental impact, green tax allowance play stands out in the EU. The share of this tax in the state and local budgets of Ukraine has been analyzed. The lack of its restraining influence on environmental law violations as well as manufacturers' motivation who take care of the environment has been found out.

The mutual influence and interdependence of production and consumption environmentalization, ambivalent impact of global processes on the consumption: due to the expanding consumption of environmentally friendly goods and services, and violations of low-income population's consumption safety by supplying cheap environmentally hazardous goods produced by local and foreign manufacturers.

The growth of external demand for domestic agro-industrial manufacturers' goods applying environmental certification and environmental marking to guarantee their production safety and promotion to the EU markets, and public procurement implementation had been analyzed. The significance of advertisement and other marketing activities of enterprises used to form environmentally conscious consumers and fuel the growth of their environmentally friendly products demand has been pointed out.

Conclusion. Growth of environmental culture and education, national income and market capacity for environmentally friendly products, growing demand for more expensive, but health safe industrial and agricultural products, changing consumption structure drive joint efforts intensification at the national and international levels as for production and consumption of environmentally friendly goods. Domestic businesses' environmentalization contributes to the reproduction of a green ecosystem in Ukraine, saturation of internal and global markets by environmentally safe goods supplied by domestic producers. The state acts as a leader who stimulates environmentalization of public reproduction applying both direct and indirect impact methods.

Keywords: production environmentalization, consumption environmentalization, market globalization, green tax.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Україна займає чільне місце в глобалізаційному світі. Свідченням цього є розвиток міжнародних економічних, політичних торгівельних стосунків, участь у міжнародних конференціях, самітах, моніторингах. Так, у рейтингу «Глобальний інноваційний індекс 2020» Україна займає 45 місце, покращивши свій результат за рік на 2 сходинки. Вона зберегла друге місце серед країн, що мають доходи нижче середнього. Перші місця розділили Швейцарія, Швеція, США, Сполучене Королівство та Нідерланди. Випереджають Україну В'єтнам, Таїланд та Греція, проте Україна має кращі позиції, ніж Румунія, Росія та Індія [1]

Це є свідченням відкритості вітчизняної державної системи, наявності економічної і політичної свободи, розвитку засобів масової інформації і громадських організацій тощо.

Зростання глобалізованості нашої країни означає залежність від світової екосистеми і збільшення впливу на неї, тому потребує реакції на глобальні екологічні виклики та екологізації виробництва і споживання

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Все більше наукових праць вітчизняних науковців привертають увагу до еколого-економічної проблематики в мовах глобалізації. Це праці Городинського Т.І. [2], Веклич О.О. [3], Данилишина Б.М., Дорогунцова С.І., Жука П.В. [4], Михаць С.О., Шубравської О.В. [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Екологічні проблеми в умовах глобалізації розглядаються, починаючи від аналізу рівня екологічної освіти, розробки концепцій підтримки екологічної безпеки країни в глобалізаційних умовах до виявлення напрямів екологізації суспільного відтворення. Разом з тим, постають нові питання і напрямки екологізації вітчизняного виробництва і споживання в умовах впливу глобальних процесів, що потребують аналізу.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Метою статті є дослідження взаємовпливу екологізації виробництва і споживання в умовах глобалізації. Вона реалізується шляхом обґрунтування наявності основних екологічних проблем в Україні, з'ясування чинників впливу на їх усунення завдяки змінам у структурі споживання і зростанню внутрішнього і зовнішнього попиту споживачів на екологічно безпечні товари, регулювання державою надходжень до бюджетів від екологічного податку, посилення контролю за забрудненням навколишнього середовища тощо.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Вітчизняне виробництво і споживання все більше залежить від функціонування світової екосистеми. Українські промислові і сільськогосподарські виробники приймають участь у світовому поділі праці, імпортують та експортують сировину і готові товари та послуги. Робоча сила мігрує все далі на схід в пошуках більш привабливих заробітків і вищих стандартів життя. Попитом у споживанні користуються, як дешеві товари з Китаю та Індії, Туреччини, так і дорогі екологічно безпечні товари з Америки і європейських країн.

З'являються виробники і споживачі, як у світі, так і в Україні, що надають переваги екологічно безпечним товарам, не дивлячись на більш високі витрати на виробництво і, відповідно, вищі ціни на готові вироби.

Створення екологічно безпечної екосистеми необхідне для формування безпечного середовища існування людини, її розвитку, збереження генофонду; забезпечення розвитку сільського господарства і агропромислового виробництва як експорто-орієнтованого сектору вітчизняної економіки; залучення прямих іноземних інвестицій в агропромислову сферу і в економіку, в цілому; створення умов для розвитку туризму, в тому числі, «зеленого»; відновлення безпечного для життя і розвитку населення навколишнього середовища тощо.

Як зазначено у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», причини екологічних проблем криються у підпорядкованості

екологічних пріоритетів економічній діяльності; домінуванні ресурсо- та енергоємних галузей в структурі національної економіки, що здійснюють деструктивний вплив на довкілля; фізичному і моральному зношенні основних виробничих фондів практично в усіх сферах економіки; неефективній системі державного управління у сфері екології; низькому рівні розумінні шкоди від забруднення довкілля; недосконалості екологічної освіти; недостатньому фінансуванню природоохоронних заходів з державного та місцевих бюджетів [6].

Враховуючи сучасні кризові явища в екологічній ситуації України до першочергових науково-практичних проблем слід віднести необхідність створення механізму поєднання економічних та соціальних критеріїв з екологічними при домінуванні останніх [5]. Проте зазначимо, що показники, які характеризують основні екологічні проблеми, а саме – забруднення довкілля, порушення і деградація земель, загибель лісових насаджень, техногенно-екологічні загрози відсутні у статистиці України [4, с. 75].

Виробництво на землі потребує відповідального і бережливого ставлення до неї. Існує необхідність збереження і відновлення придатних до обробітку сільськогосподарських угідь. Разом з тим, агрогрунти потерпають від забруднення та виносу гумусу з врожаєм, що знижує їхню родючість. Більше, ніж третина земель (понад 33%) в Україні втратила свою родючість.

Зниження родючості ґрунтів пов'язано з багатьма чинниками, серед яких інтенсифікація процесу агровиробництва, культивування комерційних сільськогосподарських рослин, ігнорування сівозмін, необхідність консервування на певний час зношених земель без врахування екологічних наслідків тощо.

Основною причиною втрати родючості є зменшення вмісту гумусу (в кг/га), який поєднує в собі всі види енергії, що надходить до ґрунту і накопичується у ньому. Відновлення ґрунтів, тобто відновлення прошарку гумусу є тривалим процесом, що потребує врахування нових знань і досвіду обробітку земель, бережного до них ставлення як до природних родовищ корисних копалин, які, на жаль, є вичерпними.

Забруднення ґрунтів теж знижує гумус, адже приходить їх очищати від пошкоджень. Вони виникають в результаті надмірних антропогенних навантажень і господарської бездіяльності, потребують витрат на ліквідацію забруднень, наносять шкоду навколишньому середовищу і власникам земель.

За останні десятиліття вміст гумусу в ґрунтах України зменшився на 0,3 – 0,4%. За розрахунками Української академії аграрних наук, щорічні його втрати сягають від 0,6 до 1 т/га, що пов'язано із застосуванням недосконалих технологій у сільському господарстві, зменшенням внесення органічних добрив через скорочення обсягів тваринництва. Україна до сих пір на державному рівні не розпочала органічне землеробство як альтернативу інтенсивному веденню сільськогосподарського виробництва [7].

Значно забруднюють землі відходами підприємства гірничого, хімічного, металургійного, машинобудівного, паливно-енергетичного, будівельного та інших виробництв. Так, на металургійних виробництвах на 1 т сталі утворюється 0,4 т відходів, а в кольоровій металургії кількість відходів шламів на 1 т металу становить від 10 до 200 т. Звалища України щороку поглинають близько 1500 га землі. Побутові відходи розміщуються на полігонах, які займають найбільші площі в Дніпропетровській - 140 гектарів, Донецькій - 330, Одеській - 195, Запорізькій - 153, Луганській області – 129 гектарів [7].

Сприяють посиленню екологічних проблем сміттєві звалища і відсутність сучасних сміттєспалювальних підприємств, яких в Україні лише два - Київський і Дніпропетровський. Останні мають застаріле обладнання, внаслідок чого відбувається забруднення навколишнього середовища в процесі переробки сміття.

Ставлення населення до традиційних методів звалювання сміття на звалища стає різко негативним, але не маючи альтернативи, вони продовжують їх поповнювати.

Згідно з результатами опитування, проведеного Інститутом Горшеніна та Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта, в Україні серед екологічних проблем, якими найбільше переймаються респонденти, є забруднення водойм та дефіцит питної води (51,0%), зростання кількості побутових та промислових відходів (45,9%), забруднення атмосферного повітря (38,1%). Відповідальність за ці проблеми українці, відповідно до підсумків опитування, покладають на місцеву владу. Про це заявили 63,7% відсотків респондентів. Місцева влада часто діє неефективно. Так, за результатами перевірки Держекоінспекції, 22% населення не мають доступу до системи централізованого вивозу сміття, яку мають організовувати органи місцевого самоврядування [8].

Разом з тим, опитування населення дало можливість стверджувати, що суб'єктивне сприйняття екологічних чинників, оцінка наслідків їх впливу є важливими елементами встановлення рівня комфортності проживання та якості життя на конкретній території. Мешканці відрізняють територію свого населеного пункту від інших подібних місць за почуттям дому (почуттям спокою, безпеки та гордості), поки живуть у цьому місці, визнаючи тим самим його унікальність через внутрішнє сприйняття [4, с. 76-77].

У поведінці споживачів відбуваються зміни у напрямку їх екологічної орієнтації. Зростає попит на екологічно чисті промислові вироби, на органічні продукти харчування без генетично модифікованих добавок, спеціалізацією на виробництві яких можуть зайнятися українські аграрії.

Слід зазначити помітний приплив іноземних інвестицій в агропромислове виробництво України. Так, прямі іноземні інвестиції у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги зросли у 2002—2008 рр. у сім разів, а за 2002—2011 рр. — майже у десять [5]. Їх обсяги збільшуються у зв'язку з наявністю родючих земель, сприятливого клімату, дешевої робочої сили, зростанням попиту на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку, відсутністю конкуренції серед виробників сільськогосподарської продукції. Все це сприяє зростанню рентабельності сільськогосподарського виробництва і збільшенню попиту на українські землі. У 2020 р., за даними міжнародної незалежної організації з моніторингу землі - Land Matrix Initiative, іноземні компанії підписали угоди на придбання майже 180 тис. га сільгоспугідь, не враховуючи приватних іноземних інвесторів. За оцінками цієї організації, агрохолдинги з іноземними інвестиціями обробляють близько 10% сільськогосподарських земель України [5, с.59].

У 2019 р. Україна стала третім за величиною експорту аграрної продукції партнером в Європейському Союзі після США (12,3 млрд євро) та Бразилії (11,7 млрд євро). Протягом осені 2018-2019 рр. вона експортувала продукції на 7,3 млрд євро, випередивши Китай, Аргентину, Швейцарію, Туреччину, Аргентину, Індонезію. Річний експорт зріс за рік на 41% (2,1 млрд. євро) [9].

Водночас експорт продовольчих товарів та напоїв продемонстрував зростання на 76,1 млн. дол. США, або на 1,8 %. Слід зазначити, що на кінець 2020 р. експортні поставки з України до ЄС суттєво зросли. Так, у грудні 2020 р. порівняно з груднем 2019 р. експорт товарів зріс на чверть. Якщо за підсумками 2019 р. частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції в товарній структурі становила 44,2 %, то за підсумками 2020 р. вона зросла до 45,1 % [10].

Зазначимо, що Україна спеціалізується на експорті сільськогосподарської сировини, яка має незначний вміст доданої вартості, що не дає можливості для розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва. Крім того, частка імпортової складової у вартості експорту пшениці та кукурудзи у 2015 р. становила 17,3%, а у 2019 р. скоротилася до 16,4% внаслідок зростання вартості експортних надходжень порівняно із збільшенням застосованих для виробництва цих культур імпортованої техніки, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, насіння та ін. [5, с.60].

Для екологізації виробництва і споживання необхідним є еколого-орієнтований розвиток підприємств як комплекс інноваційних змін у технічній та технологічній діяльності, що сприяє забезпеченню їхньої екологічної та економічної ефективності.

Науковці зазначають, що відсутність системи мотивації, яка б зацікавила підприємства до впровадження екологічно безпечних виробництв призвела до того, що більшість промислових підприємств нехтує питаннями охорони навколишнього середовища. Якщо й спостерігається екологічно активна діяльність підприємств, то витрати на природоохоронні заходи не приносять необхідного еколого-економічного ефекту через відсутність системності при їх здійсненні [3].

У зв'язку з цим у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» передбачено стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі, вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів [6].

Екологічний податок є загальнодержавним. Його сплачують з фактичних обсягів викидів в атмосферу, у воду забруднюючих речовин, радіоактивних та інших відходів. Згідно з Бюджетним кодексом України кошти від екологічного податку зараховуються до державного (45%) і місцевих (55%) бюджетів. Цей податок має сприяти зменшенню відходів, раціоналізації ресурсокористування, впровадженню інноваційних екологічно безпечних технологій тощо.

Надходження від екологічного податку до державного і місцевих бюджетів є незначним. Протягом 2017-2019 рр. його питома вага зросла з 0,2 до 0,4% у державному і скоротилася з 0,6 до 0,4% у місцевих бюджетах. Найбільші платежі за цим податком у 2019р. сплачені у Донецькій (535,1 млн. грн.), Дніпропетровській (413,3 млн. грн.), Івано-Франківській (247,3 млн. грн.), Запорізькій (222,6 млн. грн.) областях [11].

Слід зазначити, що й у структурі видатків Зведеного бюджету України видатки на фінансування охорони навколишнього природного середовища займають найменшу питому вагову. У 2019 р. вони становили 0,7%, а в структурі видатків державного бюджету - 0,6%. Це є відповіддю на запитання щодо причин слабкої підтримки державою природоохоронних заходів.

Разом з тим, екологічна модернізація потребує від підприємств значних інвестицій. Країни ЄС для стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності у сфері охорони довкілля та запровадження інноваційних технологій з метою зменшення негативного впливу підприємств на навколишнє середовище застосовують такі форми державної допомоги: податкові пільги, зниження податків, повернення сплачених екологічних податків (до 80%), пільгові позики, пряме фінансування екологічних проектів (гранти), субсидії, екологічні податки [12].

У країнах ЄС функціонує близько 500 різновидів та форм екологічного податку: податок за забруднення води у Данії, Чехії, Словенії, податок за викиди вуглекислого газу (Данія, Норвегія, Франція, Фінляндія, Словенія), податок/плата за викиди в атмосферу (Чехія, Франція, Польща), податок на теплові викиди у Данії, податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини у Данії, Норвегії, Швеції, Чехії, Франції, Німеччині, Латвії, Польщі, податок на упаковку зі скла, металу, пластику (Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія), податок за споживання енергії (Данія, Швеція, Німеччина, Нідерланди, Фінляндія), збір за захист навколишнього середовища у Великобританії та Швеції та ін.

Екологічні податки в країнах ЄС виконують фіскальну, а також стимулюючу функцію. Так, податок на зміну клімату у Великобританії за десять років призвів до скорочення викидів парникових газів майже на 8%. Оподаткування токсичних відходів у Німеччині скоротило їх на 15% протягом трьох років. Податок на транспорт в європейських країнах дозволив збільшити загальні податкові надходження в Італії – на 4,5%, а в Ірландії аж на 10,2% [12].

Реалізація цілей еколого-орієнтованого розвитку підприємств потребує впровадження інноваційних енерго- та ресурсозберігаючих, маловідходних технологій; звітування з екологічного розвитку підприємства в межах соціальної відповідальності бізнесу; підвищення рівня екологічної освіченості персоналу тощо. Зрозуміло, що для цього потрібні стимули і фінансові можливості.

Спонукає підприємства до екологізації виробництва мають споживачі, завдяки переорієнтації споживчого вибору на екологічно безпечні товари. Завдяки екологічно орієнтованому менталітету споживачів сформувалася екологічно відповідальна поведінка підприємств-виробників у розвинених країнах. Це проявилось у виникненні органічно чистої продукції, що не містить генно-модифікованих добавок, зняття з виробництва шкідливих миючих засобів і побутової хімії, що мали в своєму складі фосфати та ін.

Однією з особливостей ринку органічної продукції ЄС є постійне зростання попиту споживачів та зріст ціни на 20-50%, на відміну від традиційного ринку. Завдяки цьому стабільно розвивається ринок екологічно чистих товарів і послуг. За даними експертів, Європейський Союз представляє собою другий за величиною єдиний ринок екологічно чистої продукції у світі (37,3 млрд. євро) після США (40 млрд. євро) та перед Китаєм (7,8 млрд. євро), що становить третину світового екологічного ринку [13, с.72]

Звичайно, не всі споживачі пред'являють попит на екологічно чисті товари і послуги. Це пов'язано, перш за все, з їхнім рівнем доходів у кожній країні.

Глобалізація економіки, на нашу думку, має двоїстий вплив на безпеку споживання в Україні. З однієї сторони, зростає попит на екологічно чисту, безпечну для здоров'я споживача продукцію, яка набуває популярності у високо доходних категорій населення, а з другої - низький рівень доходів більшості населення викликає попит на імпорт дешевих товарів, які заборонені в розвинених країнах через низький рівень екологічності, але які задовольняють основні, базові потреби населення як в продуктах харчування, так і в промислових товарах повсякденного вжитку.

Згідно результатів досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи, в нашій країні до категорії бідних потрапило у 2020 р. 45% населення, що на 6,5% більше, ніж у 2019 році [14].

Попит на екологічно чисту продукцію пов'язаний також з рівнем інформованості споживача щодо якості такої продукції, переваг для здоров'я, збереження працездатності, тривалості життя тощо. У зв'язку з цим, виробник екологічно чистої продукції має прикласти зусилля для реклами, апробації, опитування споживачів екологічно чистої продукції з тим, щоб споживачі усвідомили свої вигоди як від споживання, так і утилізації екологічно чистої продукції.

Навчальні заклади мають посилити забезпечення своїх слухачів спеціальними екологічними знаннями, що формують переконання в необхідності створення екологічної безпеки.

Засоби масової інформації беруть активну участь у пропаганді переваг здорового способу життя і споживання екологічно чистих промислових і продуктивних товарів.

Не менша роль відводиться громадським організаціям, партіям, клубам щодо формування іміджу споживання екологічно чистих товарів.

Потребує активізації державне управління забезпечення екологічної безпеки населення в системі національної безпеки, стимулювання розвитку підприємств з виробництва екологічно чистих товарів і послуг, їх просування на зовнішні ринки.

Зазначимо, що екологізація споживчої поведінки спонукає до зростання уваги виробників до екологічних аспектів своєї діяльності. Свідченням зазначеного є те, що споживчий ринок органічних продуктів в Україні за останнє десятиліття зріс більше, ніж у 40 разів. Зросла площа органічних земель, що відводяться під органічне виробництво з 164,4 тис. га у 2002 р. до 309,1 тис. га у 2018 р., кількість сертифікованих згідно з міжнародними стандартами виробників збільшилась в 16 разів. Найбільше органічних господарств знаходиться у Київській, Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Житомирській областях. За часткою сертифікованих органічних земель у структурі сільськогосподарських угідь Україна у 2018 р. зайняла перше місце в східноєвропейському регіоні [13, с.76].

Тим самим сільськогосподарські виробники стимулюють споживчий попит на екологічно чисту продукцію. Крім того, певні організації ведуть спостереження і публікують свої дані про динаміку виробництва і продажу органічної продукції. Це такі, як Міжнародна громадська асоціація «БЮЛан Україна», ТОВ «Органік Стандарт».

Вітчизняні сільськогосподарські виробники здійснюють екологічну сертифікацію та екологічне маркування, що гарантують безпечність їхньої продукції. Сертифікація здійснюється згідно стандарту ISO 14024, Технічного регламенту щодо екологічного маркування та Регламенту Європарламенту та Ради ЄС 66/2010/ЄС [13, с.75].

Екологічне маркування вітчизняної продукції визнається в багатьох країнах, що є торговельними партнерами України. Це сприяє просуванню вітчизняних товарів на ринках інших країн світу і сприяє здійсненню у них державних закупівель.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Екологізація виробництва і споживання обумовлена низкою чинників, серед яких найбільш впливовими є забруднення навколишнього середовища, застаріле устаткування і технології виробництва, прагнення України розвивати міжнародні торговельні зв'язки, збільшувати обсяги експорту продукції вітчизняних товаровиробників. Зростання рівня екологічної культури та освіти, рівень доходів населення, зростаючий зовнішній попит на сільськогосподарську продукцію, зміна структури споживання спонукають активізувати спільні зусилля держави і приватних підприємств на макро- і мікрорівнях до виробництва і споживання екологічно сприятливих товарів. Екологізація діяльності вітчизняних виробників сприятиме відтворенню чистої екосистеми, насиченню внутрішнього і глобального ринків екологічно безпечними товарами, зростанню доходів підприємств-виробників, держави, забезпеченню зростаючого екологічно-орієнтованого попиту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна покращила свою позицію в рейтингу «Глобальний інноваційний індекс 2020». URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=edf58f89-c170-4be0-8fc7-5e7452893639&title=UkrainaPokraschilaSvoiuPozitsiiuVReitinguglobalniiInnovatsiiniIndex2020>.

(дата звернення 04.07.2021 р.)

2. Мухомор С.О., Горюновський Т.Л. Вплив глобалізації на зміст освіти XXI століття як чинника економічного зростання. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського. Вип. 19. 2017. С. 18-21.

3. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. К.: Укр. Ін-т досліджень навколишнього середовища і ресурсів, 2003. 88 с.

4. Жук П.В. Оцінка екологічної безпеки як складової якості життя у транскордонних субрегіонах. *Економіка України*. 2021. № 2. С. 75—88. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.075> (дата звернення 04.07.2021 р.)
5. Шубравська О.В. Специалізація агропродовольчого експорту України: тенденції, драйвери, перспективи. *Економіка України*. 2021. №4 (713). С.51- 67.
6. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.12.2019 р. №2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>. (дата звернення 14.07.2021 р.)
7. Екологічні проблеми в Україні (участь в громадській оцінці національної екологічної політики). URL: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/pozicii-z-putan/168-pp.html> (дата звернення 14.07.2021 р.)
8. У Держекоінспекції назвали топ-3 екологічні проблеми в Україні. URL: www.kmu.gov.ua/news/u-derzhekoinspekciyi-nazvali-top3-ekologichni-problemi-v-ukrayini (дата звернення 14.07.2021 р.)
9. Украина вошла в тройку крупнейших экспортеров сельскохозяйственной продукции ЕС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/01/12/7105023/> (дата звернення 04.07.2021 р.)
10. Ус І.В. Щодо зовнішньої торгівлі товарами України у 2020 р. Аналітична доповідь. К.: НІСД, 2020. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/zed-2020.pdf> (дата звернення 14.07.2021 р.)
11. Статистичний збірник: «Бюджет України 2019». К.: МФУ, 2020. 297 с. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf) (дата звернення 12.07.2021 р.)
12. Звіт щодо інструментів стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в країнах ЄС і в Україні. К, 2021. 93 с. URL: <https://mepr.gov.ua/files/zvit.pdf> (дата звернення 14.07.2021 р.)
13. Скороход І.С. Розвиток європейського ринку екологічних товарів та послуг: досвід для України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. Вип.2 (142). С. 71-77. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20202\(142\)/sep20202\(142\)_071_SkorokhodI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20202(142)/sep20202(142)_071_SkorokhodI.pdf) (дата звернення 15.07.2021 р.)
14. В Україні наприкінці 2020 року в категорії бідних опинилися 45% населення: дослідження. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8260-v-ukrayin-napriknc-2020-roku-v-kategoryi-bdnh-opinitysya-45-naselennya.html> (дата звернення 14.07.2021 р.)

REFERENCES

1. Ukraina pokrashchyla svoiu pozytsiiu v reitynhu «Hlobalnyi innovatsiinyi indeks 2020» [Ukraine has improved its position in the rating "Global Innovation Index 2020"]. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=edf58f89-c170-4be0-8fc7-5e7452893639&title=UkrainaPokrashchilaSvoiuPozitsiiuVReitinguglobalniiInnovatsiiniiIndeks2020> [in Ukrainian].
2. Mykhats, S.O., Horodynskyi, T.L. (2017). Vplyv hlobalizatsii na zmist osvity XXI stolittia yak chynnyka ekonomichnoho zrostantia [Globalization impact on the content of the XXI century education as a factor of economic growth]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Mykolaivskyi natsionalnyi universytet imeni V.O.Sukhomlynskoho*, vyp. 19, 18-21 [in Ukrainian].
3. Veklych, O.O. (2003). Ekonomichniy mekhanizm ekolohichnoho rehuliuвання v Ukraini [Economic mechanism of environmental regulation in Ukraine]. K.: *Ukr. In-t doslidzhen navkolyshnoho seredovyscha i resursiv*, 88 p. [in Ukrainian].
4. Zhuk, P.V. (2021). Otsinka ekolohichnoi bezpeky yak skladovoi yakosti zhyttia u transkordonnykh subrehionakh [Estimation of environmental safety as a component of the quality of life in transboundary subregions]. *Ekonomika Ukrainy*, № 2, 75-88. Retrieved from: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.075> [in Ukrainian].
5. Shubravskaya, O.V. (2021). Spetsializatsiia ahroprodovolchoho eksportu Ukrainy: tendentsii, draivery, perspektyvy [Specialization of agro-food exports of Ukraine: trends, drivers, prospects]. *Ekonomika Ukrainy*, №4 (713), 51- 67 [in Ukrainian].
6. Pro Osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Zakon Ukrainy vid 28.12.2019 p. №2697-VIII [About the main principles (strategy) of the State

Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030: Law of Ukraine dated 28.12.2019 p. №2697-VIII.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> [in Ukrainian].

7. Ekolohichni problemy v Ukraini (uchast v hromadskii otsintsi natsionalnoi ekolohichnoi polityky) [Environmental problems in Ukraine (participation in public assessment of national environmental policy)]. Retrieved from: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/pozicii-z-putan/168-pp.html> [in Ukrainian].

8. U Derzhkoinspektsii nazvaly top-3 ekolohichni problemy v Ukraini [The State environmental committee named Top 3 Environmental problems in Ukraine]. Retrieved from: www.kmu.gov.ua/news/u-derzhkoinspektsii-nazvali-top3-ekologichni-problemi-v-ukrayini [in Ukrainian].

9. Ukrayna voshla v troiku krupneishykh eksporterov selskokhoziaistvennoi produktsyy YeS [Ukraine ranked top three largest exporters of the EU agricultural products]. Retrieved from: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/01/12/7105023/> [in Ukrainian].

10. Us, I.V. (2020). Shchodo zovnishnoi torhivli tovaramy Ukrainy u 2020 r. [About foreign trade in Ukraine in 2020]. Analitychna dopovid [Analytical report]. K.: NISD. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/zed-2020.pdf> [in Ukrainian].

11. Statystychnyi zbirnyk: «Biudzheth Ukrainy 2019» [Statistical yearbook: “Budget of Ukraine 2019”]. K.: MFU, 297 p. Retrieved from: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf) [in Ukrainian].

12. Zvit shchodo instrumentiv stymuliuvannia zelenoi modernizatsii promyslovykh pidpriemstv v krainakh YeS i v Ukraini [Report on stimulating green modernization of industrial enterprises in the EU countries and in Ukraine] (2021). Kyiv, 93 p. Retrieved from: <https://mepr.gov.ua/files/3bit.pdf> [in Ukrainian].

13. Skorokhod, I.S. (2020). Rozvytok yevropeiskoho rynku ekolohichnykh tovariv ta posluh: dosvid dlia Ukrainy [Development of the European Market of Environmental Goods and Services: Experience for Ukraine]. Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy, vyp. 2 (142), 71-77. Retrieved from: [http://ird.gov.ua/sep/sep20202\(142\)/sep20202\(142\)_071_SkorokhodI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20202(142)/sep20202(142)_071_SkorokhodI.pdf) [in Ukrainian].

14. V Ukraini naprykintsy 2020 roku v katehorii bidnykh opynylysia 45% naselennia: doslidzhennia. [In Ukraine, by the end of 2020, 45% of the population referred to the category of the poor: research]. Retrieved from: <https://pon.org.ua/novyny/8260-v-ukrayin-napriknc-2020-roku-v-kategoryi-bdnh-opynitsya-45-naselennya.html> [in Ukrainian].